

Vzpomínka na Ottokara Nickerla (1838–1920)

Jiří Tichota¹, Jan Liška² & Jan Šumpich^{3*}

¹ Na Šancích 1, 14300, Praha 4, Točná; jiriticho@seznam.cz

² Výzkumný ústav lesního hospodářství a myslivosti, v.v.i., Lesní ochranná služba, Strnady 136,
252 02 Jíloviště; liska@vulhm.cz

³ Národní muzeum, Entomologické oddělení, Cirkusová 1740, 193 00 Praha 9; jansumpich@seznam.cz
* odpovídající autor

Tichota, J., Liška J. & Šumpich J., 2020: Vzpomínka na Ottokara Nickerla (1838–1920). – Journal of the National Museum (Prague), Natural History Series 189: 235–250.

Na počátku září 2020 uplynulo 100 let od úmrtí jednoho z nejvýznačnějších entomologů-lepidopterologů v Čechách, vládního rady MUDr. Ottokara Nickerla (1838–1920), syna neméně známého lepidopterologa prof. Dr. Franze Antona Nickerla (1813–1871). Otec O. Nickerla, pražský německý učenc, původním vzděláním lékař, založil pozoruhodnou rodinnou entomologickou tradici, v níž pokračoval jak jeho syn Ottokar (rovněž původně lékař), tak také vnuk Ottokar Nickerl jun. (1873–1904), jemuž však v důsledku velmi krátkého života nebylo dopřáno své nesporné entomologické vlohy náležitě rozvinout. Dále v textu je pod jménem Ottokara Nickerla (bez zkratky za jménem) míněn výhradně syn F. A. Nickerla, tedy O. Nickerl senior. Rodina Nickerlů později bydlela v malebném dvoupatrovém domě v dolní části Václavského náměstí, kde se také nalézaly proslavené sbírky přírodnin, zejména pak hmyzu, posléze zaplňující většinu domovních prostor. Franze A. Nickerla a O. Nickerla lze vzhledem k jejich celoživotnímu zájmu o faunu motýlů Čech, doprovázenému rozsáhlou publikační a organizační aktivitou, považovat za skutečné průkopníky a zakladatele oboru lepidopterologie v Čechách. Odkaz rodiny Nickerlů je však mnohem širší, zejména O. Nickerl byl všestranný člověk, národnostně a jazykově tolerantní, s velkým kulturním rozhledem a schopnostmi, mimo jiné také s nevšedním hudebním nadáním.

Stručně k osobnímu životu Ottokara Nickerla

Ottokar Nickerl se narodil 22. ledna 1838 v Praze. Přestože byl německé národnosti, po celý život si udržel kladný vztah k českému jazyku a česko-německé pospolitosti v rodné zemi. Svědčí o tom mimo jiné i to, že ač veškeré své vědecké práce psal v němčině, mnohé vyšly (často vlastním nákladem) souběžně i v českém jazyce. Vyrůstal a dospíval v době, kdy pražská společnost byla spíše více česko-německá než česká, přesto se mladý Ottokar obklopoval také českými přáteli, výborně ovládal český jazyk, a jak dále poukážeme, v českém jazyce i skládal verše. Je nepochybné, že v tomto období života byla jeho náklonnost k českému prostředí skutečně neobvyklá (podrobněji viz text k jeho hudebním aktivitám). Nelze vyloučit,

Obr. 1. Portréty Ottokara Nickerla (1838–1920). Fotoarchiv Národního muzea.

že to později spolurozhodovalo i při jeho zásadním rozhodnutí na samém sklonku života, kdy veškerý rodinný majetek odkázal v závěti (ta je datována 5. 9. 1919) Museu Království Českého (dnes Národní muzeum). V době krátce po rozpadu Rakousko-Uherské monarchie a vzniku samostatného Československa se jednalo jistě o neobvyklý, a od občana německé národnosti pozoruhodný čin.

Ottokar Nickerl vyrůstal v Praze, ve dvoupatrovém domě na Václavském náměstí (č. p. 779/16, dnes je zde přestavěný objekt využívaný jako hotel), který zakoupil jeho děd Anton Josef Nickerl v roce 1825. Z dobových pramenů (např. Heller 1920) lze vyčíst, že dům rodiny Nickerlů byl vždy vyhlášen svou pohostinností a mnoho přírodovědců, ve své době již často světově známých, jej navštěvovalo, ať již z důvodu studia rozsáhlých sbírek přírodnin, tak i pro možnost se s O. Nickerlem či jeho otcem osobně setkat. Avšak hosté nebyli jen přírodovědci, jak dokládá ve svém příspěvku J. Kořenský (1920): „*Nickerlův dům hostíval zhusta přední concertisty a býval pravidelným střediskem přátel hudby milovných. Později ustoupila tam musa hudební kroužkům entomologickým*“. Po vystudování střední školy a následně medicíny na pražské Karlo-Ferdinandově universitě (absolutorium 1862) pracoval jako asistent na pražské Polytechnice, kde později získal profesuru. Ve 33 letech se oženil (3. srpna 1871) se svou životní láskou Christine Hennevogel von Ebenburg (12. 9. 1840 – 9. 8. 1911), kterou, jak Kořenský (1920) připomíná, „*rovněž zasvěcoval do všech tajů říše hmyzí*“. Manželům se narodily čtyři děti: Franz (13. 2. 1872 – 28. 2. 1891), Ottokar (19. 10. 1873 – 27. 5. 1904), Karoline (27. 4. 1876 – 28. 4. 1877) a Christine (25. 8. 1884 – 10. 2. 1885). Osobní život O. Nickerla však byl v moha ohledech velmi těžký a jedno rodinné neštěstí stíhalo druhé. Obě dcerky zemřely krátce po narození, a ani synům nebyl dopřán dlouhý život. Zde je na místě dodat, že v pokračování rodinné tradice úspěšných entomologů měl výrazně „našlápnuto“ syn Ottokar mladší, který se zajímal především o kobylky a jehož nedokončenou práci o orthopteroidním hmyzu Čech musel dokončit po jeho smrti otec (ve spolupráci s francouzským entomologem C. Haurym). Přežil i svou manželku Christine, o kterou podobně jako o svého otce v posledních letech jeho života velmi starostlivě pečoval, avšak nejhoršímu zabránit nedokázal. Po její smrti se O. Nickerl cítil velmi osamocen, již nepublikoval, převážně žil v ústraní a staral se o své ohromné sbírky. Zemřel 3. září 1920.

Profesní život Ottokara Nickerla

Ottokar Nickerl byl podobně jako jeho otec velmi činorodý a zanechal po sobě rozsáhlé dílo, a to nikoliv jen v oboru přírodních věd. Okruh zájmů O. Nickerla byl vskutku široký. V mládí se věnoval studiu botaniky, nepochybně proto, že byl žákem F. M. Opize, významného pražského botanika. Avšak i později pokračoval v budování vlastního herbáře, zvláště významnou byla jeho sbírka semen, a také sbírka hub uložených ve formalínu. Stěžejní pozornost však věnoval zoologii, byl nadšeným ornitologem, a zejména pak entomologem (podrobněji viz další text). Na pozadí svých zaměstnání (pedagog na pražské Polytechnice, poté přednosta dvou zemských výzkumných zemědělských stanic, spoluzakladatel a vedoucí dobově velmi známé Společnosti pro fysiokracii v Čechách [Gesellschaft für Physiokratie in Böhmen] dokázal za svého života nashromáždit obrovskou sbírku přírodnin, z hmyzu pak zejména brouků a motýlů. Právě orientace na hmyz a jeho studium byla příčinou, proč O. Nickerl cítil potřebu tento obor více „zviditelnit“ v odborných kruzích a podnítit o něj zájem u širší veřejnosti. Při Společnosti pro fysiokracii v Čechách se proto zasadil o vznik entomologického odboru (1872), který dlouhá léta i sám řídil a který je dnes možno považovat za faktického předchůdce České entomologické společnosti (formálně ustanovené až v roce 1904). Zároveň se stal jedním z prvních průkopníků užité entomologie v českých zemích, kdy v druhé polovině 19. století velmi aktivně sestavoval a publikoval první ročenky o výskytu zemědělských a lesních škůdců v Čechách (obr. 11).

Přestože O. Nickerl je znám jako zanícený přírodovědec a excelentní entomolog, v počátcích svého života byl neméně aktivní na poli umění. I z tohoto důvodu budeme věnovat zájmu O. Nickerla o hudbu zvýšenou pozornost, neboť entomologické úspěchy a zásluhy již byly mnohokrát připomenuty v různých publikacích a není třeba je již v plné šíři znovu opakovat (ty nejzásadnější včetně kompletní bibliografie samozřejmě připomeneme v textu věnovaném lepidopterologickým aktivitám).

Mladý Ottokar a hudba

Skutečnosti, že rodina Nickerlů nežila jen přírodovědou, ale věnovala se – vlastně docela významně – i umění, zejména hudbě, se doposud dotkly jen kratičké zmínky. Je až s podivem, že tento aspekt života (zejména O. Nickerla) nebyl nikdy v publikovaných vzpomínkách akcentován, přestože je mimořádně zajímavý. Pokusíme se tedy tuto mezeru vyplnit shrnutím alespoň těch nejzákladnějších bodů umělecké kariéry mladého Ottokara.

Existují dobová svědectví, že Ottokar Nickerl vynikal virtuosní hrou na klavír, víme však též, že nejen hrál, ale od mládí také sám skládal a jeho poměrně rozsáhlým skladatelským odkazem se budeme dále informativně zabývat. Byl nejspíše obdařen absolutním sluchem, a připočteme-li k tomu již v mládí suverénní hráčskou techniku, máme před sebou obraz mimořádného, „záračného“ dítěte. Svědčí o tom mimo jiné i jeho záliba v „těžkých“ tóninách (rozuměj s mnoha posuvkami, jako Fis dur, Des dur, Ges dur apod.), jejich rychlé střídání a další postupy, které jsou obvykle považované za náročné.

Jeho skladatelský odkaz obsahuje 75 děl s opusovými čísly, přičemž řada dochovaných skladeb mezi „dílo“ zahrnuta není. Celek demonstruje šíři skladatelova zájmu: nejpochetněji

Obr. 2. Titulní strana díla věnovaného choti O. Nickerla. Archiv Českého muzea hudby.

Obr. 3. Písně vlastenecké, titulní strana ručně psaná O. Nickerlem. Národní archiv.

kteří věnoval největší počet svých sborových skladeb. Známe ale i sbor ženský (*Gegrüsset seist Du Maria*, op. 60), stejně jako smíšené (*Ave Regina*, op. 12, *Benedictus* pro 6 hlasů, op. 26). Vokální skladby zahrnují díla duchovní i světská na latinské, německé i české texty. Psal (pochopitelně v menším rozsahu) i skladby „učené“ (dvojhlasy kánon z r. 1855) a nalezneme dokonce i cizí slavná symfonická díla pro velký orchestr v jeho úpravě pro čtyřruční klavír (Fr. Liszt, *Hamlet*, 1862). Nejrozsáhlejší dochovanou instrumentaci představuje rukopisná partitura zhudebněné německé básně J. N. Vogla *Sänger Gruss*, op. 57 pro mužský sbor s doprovodem „von Blechinstrumenten“ – desetihlasého žestového orchestru.

Nejčetnější skladatelské aktivity provázely Ottokarův jinošský věk, prožitý v pražské česko-německé společnosti. Vypovídá o tom mj. několik klavírních skladeb, připsaných konkrétním slečnám z pražských měšťanských rodin. Navíc díky skladbám z této doby víme, že se Ottokar jako student aktivně podílel na činnosti pražských německých studentských spolků. Svě úspěšné, tiskem vydávané *Quadrilly*, tedy hudby k tenkrát populárním tanečním čtveřrylkám, věnoval nejprve „*Den Herren Universitätshörrern*“ (na obalu nápisy „*Vivat Academia!*“, „*Gaudeamus igitur*“), později je připisoval již konkrétnímu studentskému spolku z německé části university, který nesl jméno *Prager Burschenschaft Carolina*. *Quadrilly* byly poměrně složité tance, v Nickerlově době obsahující šest částí s původními francouzskými názvy, které většinou tančily čtyři páry, tvořící čtverec či obdélník (odtud název). U Nickerla je zábavné pročitat tituly jím složených či upravených písní: *Bier*

jsou zastoupeny skladby pro sólový klavír, a to romantická díla náladová, virtuosní i užítková (taneční). Právě to jsou skladby, které patřily k neznámějším jistě i díky tomu, že byly v Praze i v zahraničí vydávány tiskem. Zmíníme z nich aspoň skladbu *Méditation au Soir-Improptu* op. 59, nese totiž věnování „*À Mademoiselle Christine Hennevoigl d'Ebenburg*“, tedy dámě, která se později stala Ottokarovou chotí (obr. 2). Dále najdeme písně pro ženské i mužské sólové hlasy s doprovodem klavíru, sborové skladby pro mužský sbor, resp. čtyřzpěvy, což byla evidentně skladatelova nejoblíbenější sestava,

Box 1: Notturmo oder Diurno?

K souvislosti hudby s motýly můžeme vzpomenout korespondenci mezi Ottokarem Nickerlem a světově proslulým německým skladatelem, dirigentem a klavírním virtuosem Hans von Bülowem (1830–1894). Ottokar, autor několika klavírních nakturen, mu věnoval svoji virtuosní skladbu Erwartung – Fantasiestück, vydanou tiskem s barevnou obálkou a obzvláště ozdobně vyrytou. Bohužel není datována, a tak neznáme přesný sled událostí. Každopádně v pozůstalosti O. Nickerla se nalézá dopis od H. von Bülowa ze 4. května 1860, ve kterém mu slavný hudebník posílá hudební motiv s žertovným lepidopterologickým podtextem: „Motiv zu einem Notturmo, oder Diurno? – jedenfalls aber hoffentlich zu einem freundl. Erinnern an Hans v. Bülow“ (Motiv pro nějaké Notturmo nebo Diurno? – každopádně ale doufám k přátelské vzpomínce na Hanse v. Bülowa). Název je inspirován dobovým dělením motýlů na noční (Nocturna) a denní (Diurna).

her, Bier her, Studio auf seiner Reis, Ach, das Exmatriculiren, Überall bin ich zu Hause, Mein Lebenslauf ist Lieb und Lust, Burschenherrlichkeit, Wohlauf, Noch getrunken, Und schlug'ich auch das Glas, Wir sind Könige der Welt, atd. (v těchto klavírních verzích najdeme tištěné poznámky jako „Klarinety“ „Celý orchestr“ apod., ale téměř jistě jde o inzerci nakladatelů, kteří tím naznačovali, že mají rozepsané materiály pro taneční orchestry, a nejedná se tedy o doklady autorovy vlastní orchestrální instrumentace).

Buršové, buršáci (od latinského bursa = studentská kolej) se sdružovali na německých vysokých školách ve spolky, které si libovaly v šermu, popíjení a nevázaném chování. Velmi brzy prosluly extrémně vypjatým nacionálním cítěním a militantním vystupováním, což se, jak víme, později projevilo i v dramatických předehrách první i druhé světové války. O to překvapivější jsou ale postoje Ottokara Nickerla. Byl evidentně rodiči vychováván dvojjazyčně a češtinu slovem i písmem dokonale ovládal. V českém prostředí měl řadu přátel, se kterými se stýkal jak v řadách entomologů, tak kolem hudby. O tom přesvědčivě vypovídá i jeho skladatelské dílo. Nejvýmluvnější jsou v tomto ohledu jeho sbory. Ty zapisoval autor krasopisně a velmi pečlivě ustáleným způsobem, přičemž vrchní stranu tvoří titulní list s autorskými a často i doplňujícími údaji. Dodatečně

pak na titulky dopisoval Ottokar tužkou přidělená opusová čísla. Na přelomu padesátých a šedesátých let 19. stol., kdy skladateli bylo okolo dvaceti let, napsal řadu sborů, které si rozhodně zaslouží naši pozornost. Jde o sbory mužské a díky zmíněným Ottokarovým poznámkám, známe i jejich tehdejší první interprety: jmenovali se Kormunda, Vaněk, Srb a Zajíček. Nickerl uvádí často i další podrobnosti, např. u sboru *Ave Maria* op. 25: „Poprvé provedeno 11. června 1858 během akademické mše v kostele sv. Klimenta v Praze. Sám dirigoval“ (dotyčný kostel v Klementinu je od r. 1931 řeckokatolický). Sbory tohoto období vznikaly na vybra-

Box 2: Nalezené zápisy se skladbami pro kytaru – osobní vzpomínka Jiřího Tichoty

Prošli jsme velmi zběžně hudební odkaz Ottokara Nickerla, dotkli se zpěvů, klavíru i dalších nástrojů, ale jeden ještě zbývá. Někdy v šedesátých letech minulého století jsem v jednom pražském antikvariátu nalezl několik listů ještě ručně linkovaného notového papíru se skladbami pro kytaru a kytarová dua. Protože jsem se v té době o kytarovou hudbu velmi zajímal, starodávné zápisy jsem zakoupil. Teprve mnohem později mi něco řeklo i červené razítko na nich: „Pozůstalost Nickerl“. V pozůstalosti Ottokara je i skladba pro sólovou kytaru (tištěná v Praze), dílo nepříteli originálního německého kytaristy Ph. Krammera a je tedy pravděpodobné, že Ottokar hrál i na kytaru. Jenže nejstarší mnou zakoupený list obsahuje poznámku s datem 1830 – a tehdy ještě Ottokar Nickerl nebyl na světě. Pokud v té době byly u Nickerlů kytarové noty, potom je s největší pravděpodobností užíval (nebo dokonce vytvořil?) otec Franz Anton. Tuto domněnku podporuje i list popsaný notami, dochovaný v rodinném archivu. Ottokar k němu připsal: „Geschrieben von meinem Vater“ (Napsal můj otec).

Obr. 4. Náčrtek kytarového dua, naivňoučkový pokus asi z doby dětství O. Nickerla, nebo dokonce doklad hudební aktivity jeho otce.

Box 3: Břežanské údolí, oblíbená entomologická lokalita i umělecká inspirace

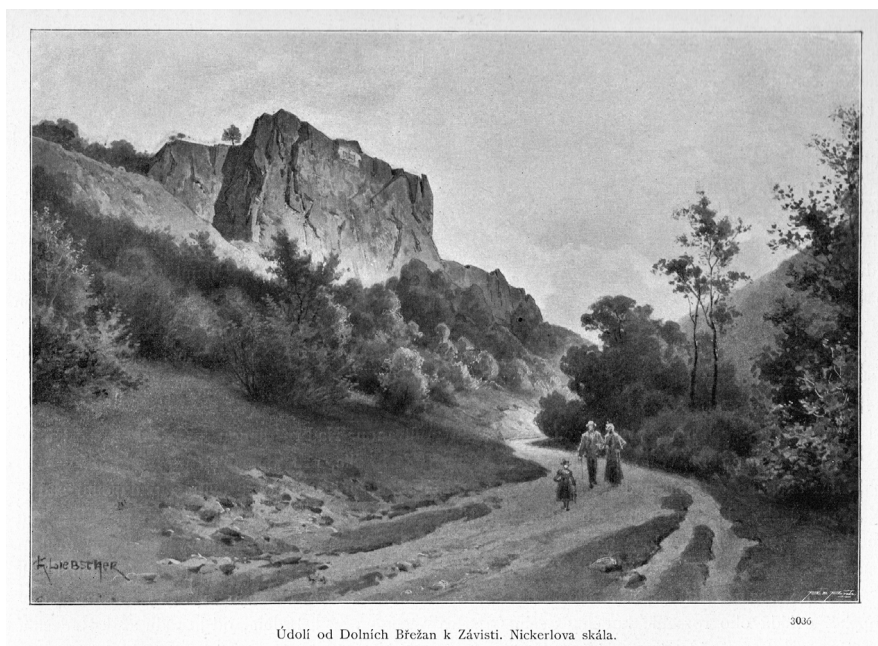
Obraz malíře Karla Liebschera (1851–1906) (obr. 5) zachycuje údolí od Dolních Břežan k Závisti již s Nickerlovou pamětní deskou na skalní ostrožně v údolí, tedy někdy po roce 1873. Tuto idylickou podobu údolí můžeme tehdejšími lepidopterologům už jenom závidět, dnes tu vede asfaltová silnice přetížená automobilovým provozem a lemovaná vysokou hradbou stromů, loučky zmizely. Právě sem podnikali „motýlářské“ výlety otec a syn Nickerlové, a přímo zde nechal roku 1873 Ottokar vybudovat památník na počest svého otce (obr. 6, detail vlevo dole). V roce 2013, kdy jsme si připomněli dvě stě let od narození prof. F. A. Nickerla, byla pamětní deska v Břežanském údolí slavnostně obnovena (obr. 6) (a mimo jiné zde při této příležitosti Spirituál Kvintet zazpíval píseň Ottokara Nickerla *Poletuje holubice*). V dobách entomologických vycházek otce a syna Nickerlových (ale i dalších entomologů, např. stavebního rady J. Srdínka) zde poletovala „hejna“ denních motýlů, včetně jasoně dymnivkového (*Parnassius mnemosyne*), nalezena zde byla i housenka přástevníka střemchového (*Pericallia matronula*), oba již patří k druhům v Čechách vymřelým. Z dobového vyobrazení „Nickerlovy skály“ je zřejmá mozaika různých typů stanovišť, od lesů a křovin až po travnaté loučky, které zde již nenajdeme. Pro citlivou duši mladého Ottokara bylo Břežanské údolí čímsi magickým i po umělecké stránce. K mužským sborům citovaným výše má blízko jedna píseň s klavírním doprovodem z r. 1862. Nese jméno „Hvězdičkám“, jde o zhudebněnou báseň Vítězslava Háška ze sbírky *Večerní písně* a zápis obsahuje i německý překlad textu básně, jehož autorem je zjevně O. Nickerl (sbírka vyšla v roce 1859). Hálek sám Břežanské údolí s oblibou navštěvoval (prakticky stejná místa jako Nickerlové) a traduje se, že *Večerní písně* v Břežanském údolí přímo vznikaly. Je tedy více než symbolické, když čeští studenti r. 1876 podnikli a finančně zajistili za Závisti vybudování Háškova pomníku s krásným bronzovým medailonem od J. V. Myslbeka (pomník se přitom nalézá již v Břežanském údolí, relativně nedaleko od „Nickerlovy skály“).

né české texty, skladatel se na nich píše česky „Ottakar“ a my s údivem zjišťujeme, že mladý Němec vedle textů lyrických, s oblibou „v hudbu uváděl“ české, vysloveně vlastenecké písně, často značně vypjaté. A tak trochu nevěřícně čteme zhudebněné, jeho rukou zapsané verše „*Já jsem Slovan s duší v těle, to vyznávám v světě celém...*“, „*Slovan všude bratry má!*“ (V. J. Pícek: *Slovan*), „*...pak jim sečnou zacinkáme, zahyne vrah otčiny!*“ (M. Havelka: *K mečíři!*), „*Ó vlasti má, ty krásná země, ty ráji v světě jediný, jen pro tě bije srdce ve mně, a pro tvůj národ mileny!*“, „*...tvůj jsem celý, ó vlasti má!*“, „*Hej naši junáci čeští mají síly dost...*“ (J. K. Chmelenský, V. J. Pícek, J. B. Staněk: *Písně vlastenecké*) (obr. 3), „*Bývali Čechové statní jonáci, bývali rekové, muži co květ*“ (V. J. Pícek: *Píseň staročeská*).

Závěr hudebních aktivit Ottokara Nickerla byl nečekaně náhlý a byl nejspíš důsledkem promyšleného rozhodnutí. O tom svědčí skutečnost, že jako poslední bylo zvoleno zaokrouhlené opusové číslo 75. Tím byla označena klavírní skladba pojmenovaná *Im Erlenhain – Idylle (V háji Elfů)*. Ottokarem vyplněný krasopisný titulní list, ten je popsán jinou rukou. V závěru nalezneme datum dokončení – bohužel ne zcela jednoznačně čitelné – 21. 2. 1869. Pokud čteme správně, potom celých následujících jednapadesát let těžce zkoušeného života už sympatický autor nesložil ani jediné dílo! Zbývá už jen dodat, že z rozsáhlého hudebního odkazu Ottokara Nickerla je dnes nahráno pouze jediné dílko, a to sboreček *Poletuje holubice* na text V. Crhy, který nazpíval Spirituál kvintet v roce 2015 (CD *Post scriptum* z kolekce *Hudbou propojený svět*, Supraphon 2015).

Lepidopterologické dílo Ottokara Nickerla

Přestože sbírky rodiny Nickerlů obsahovaly hmyz napříč různými řády (a vedle motýlů byly početně zastoupeni také brouci), vědecky a publikačně se O. Nickerl věnoval až na výjimky výhradně motýlům. Byl v kontaktu s mnoha tehdejšími věhlasnými entomology a sběry z celého světa pro něho pořizovali nejenom samotní přírodovědci, ale také cestovatelé (např. E. Holub, J. Kořenský nebo E. S. Vráz) a další osobnosti. V archivu Národního muzea je uložena mimo jiné i rozsáhlá korespondence s celou řadou významných lepidopterologů, za zmínku stojí ta s A. Bang-Haasem (57 dopisů) nebo O. Staudingerem (131 dopisů), se kterým si ak-

Údolí od Dolních Břežan k Závisti. Nickerlova skála.

Obr. 5. Kopie obrazu malíře Karla Liebschera, vykreslující tzv. Nickerlovu skálu v Břežanském údolí, poblíže městské části Praha-Zbraslav.

Obr. 6. Památník F. A. Nickerla v Břežanském údolí. Vlevo dole původní deska z roku 1873, vedle nová z roku 2013. Další detaily viz Box. 3. Foto J. Liška. Detail poničené původní desky vlevo dole z archivu J. Tichoty.

tivně vyměňoval i sbírkové doklady (viz obr. 8).

Svoji, na tu dobu značně rozsáhlou publikační činnost, započal krátkými botanickými příspěvky (60. léta 19. století), v 70. a 80. letech pak přidal několik kratších článků o broucích, zajímavý je popis goliáše *Goliathus atlas* z roku 1887, který se až o mnoho desítek let později ukázal být hybridem dvou příbuzných druhů goliášů. Od konce 70. let do začátku 90. let 19. století sestavoval ročenky shrnující aktuální poznatky o výskytu zemědělských a lesních hmyzích škůdců. Zásadní příspěvky o motýlech ale vyšly až v 90. letech, kdy v letech 1894 a 1897 vydal v rámci *Seznamů hmyzu českého* (*Catalogus insectorum faunae bohemicae*) dvoudílný přehled motýlů Čech (obr. 12 a 13), které v roce 1905 doplnil ve spolupráci s C. Haurym o přehled orthopteroideálního hmyzu Čech. Oba seznamy motýlů (1894, 1897) obsahují celkem 2 130 druhů motýlů, a to formou prostého výčtu taxonů, s uvedením užívaných nejznámějších rodových a druhových synonym. Sluší se také zdůraznit, že dílo vyšlo v obou zemských jazycích. Obě tyto práce se staly stěžejním podkladem pro pozdější detailnější zpracování fauny drobných motýlů a píďalek Čech (*Beiträge zur Insekten-Fauna Böhmens*). Toto zásadní dílo vyšlo v sérii pěti samostatných publikací a O. Nickerl ve velké míře vycházel i ze sběrů, zápisků a zkušeností svého otce.

Zde je potřeba se vrátit v čase poněkud zpět a připomenout, že jeho otec F. A. Nickerl několik desítek let (po roce 1850) postupně shromažďoval podklady pro vydání takto pojatého díla, avšak v důsledku podlomeného zdraví nestihl své dílo dokončit. Jednalo se o nesmírně rozsáhlé a náročné studium, především pak v případě tzv. drobných motýlů, doslova na hranici možností jednotlivce (je třeba si uvědomit, že v té době byly možnosti vědeckého bádání ještě stále značně omezené). Jeho syn Ottokar k tomu v roce 1894 napsal: „*Otec můj, jenž od r. 1857 až do konce života svého (r. 1871) takřka všechny volný čas svůj věnoval studiu Microlepidopter, nebyl pro mnohonásobně zaměstnání své, později pak pro stálou churavost, bohužel, s to, aby uveřejnil zápisky své o přehojných pozorováních biologických, týkajících se motýlů drobných*“. Náročného úkolu dokončit otcovo dílo se proto záhy ujal

Obr. 8. Makadlovka *Chrysoesthia eppelsheimi*. Druh byl popsán německým lepidopterologem Otto Staudingerem v roce 1885 na základě motýlů, které dle popisu druhu vychoval německý entomolog Friedrich Eppelsheim ze silenek nících (*Silene nutans*). Ve sbírce O. Nickerla se nachází dva sbírkové doklady s původními štítky (vpravo), které dokazují, že tento motýl byl F. Eppelsheimem vychován z miny na *Silene nutans* už v roce 1882. Lze tak odvodit, že se jedná o syntypy (součásti typové série), přestože motýli nejsou takto označeni. Motýlek na snímku má rozpětí křídel 6 mm, čímž se řadí mezi nejmenší makadlovky vůbec. Foto J. Šumpich.

Obr. 7. Zaviječ *Pyrausta castalis*, památný druh drobného motýla, jehož výskyt v Čechách poprvé zjistil O. Nickerl společně s J. Müllerem v okolí Prahy. Druh do dnes ve středních Čechách žije a jeho zdejší lokality představují nejsevernější známá místa výskytu v Evropě. Na horním snímku je jedinec pozorovaný v Českém krasu v Karlickém údolí v roce 2009 (foto J. Liška), dole vypreparovaný motýl ze sbírky O. Nickerla, ulovený v Praze na Závisti v roce 1882, jedné z jeho nejoblíbenějších lokalit. Foto: J. Šumpich.

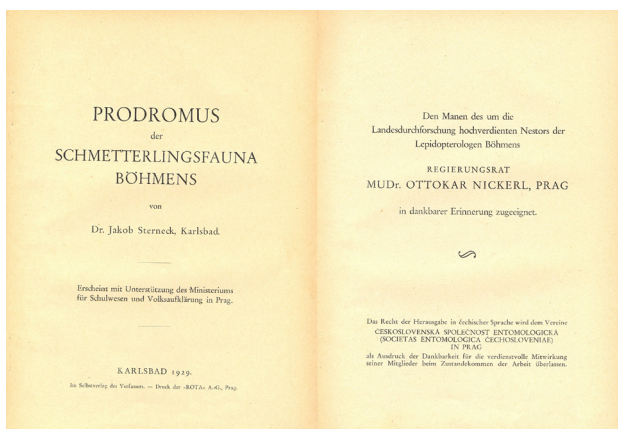

Obr. 9. Pohled do původní sbírkové krabice O. Nickerla obsahující travaříky, která se nalézá v depozitářích entomologického oddělení NM v Praze. Foto J. Šumpich.

Fischer v. Röslerstamm a J. Mann, působících v lepidopterologicky velmi zajímavé oblasti severních Čech.

Vedle cílevědomé snahy podchytit druhovou diverzitu motýlů Čech byl O. Nickerl velmi houževnatým sběratelem i druhů s výskytem mimo Českou kotlinu, tj. mimo vlastní Čechy. Od různých sběratelů včetně nejvýznačnějších specialistů té doby získal darem nebo vyměnil mnoho druhů motýlů, díky čemuž se jeho sbírka (minimálně drobných motýlů) stala jednou z nejvýznamnějších srovnávacích sbírek evropských motýlů té doby. V některých případech je velmi pravděpodobné, že takto získaní motýli byli součástí typových sérií (tzv. syntypy), viz obr. 8). Zatímco sbírka tzv. velkých motýlů byla v průběhu 20. století sloučena s jinými sbírkami Národního muzea, sbírka drobných motýlů se až do dnešních dnů zachovala ve své původní podobě (ukázka krabice se zavíječovými motýly, viz obr. 9). Přestože mnohé sbírkové doklady nejsou opatřeny lokálními štítky (v 19. století to byla bohužel běžná praxe), je možné původ mnohých exemplářů odvodit z publikací O. Nickerla (jejich přehled připojujeme). U velkých motýlů je nám tato možnost vzhledem k výše uvedenému již odepřena. Naprostá většina jím publikovaných dat a informací byla převzata pozdějšími autory. Je nutno zdůraznit, že pokud později nebyly některé údaje z různých

jeho syn Ottokar, a to způsobem více než zdárným. Ottokar Nickerl v rámci důkladné přípravy, trvající zhruba 20 let (v období 1874–1894), se jednak sám věnoval pozorování výskytu motýlů (a to nejenom v okolí Prahy, ale také jinde v Čechách, např. na Křivoklátsku či v Krušnohoří) a současně studoval dostupné sbírky jiných sběratelů, působících hlavně ve středních Čechách, např. J. Pokorného, který „sbíral“ již s jeho otcem nebo J. Müllera a K. Bernarda. Dále také shromažďoval údaje jiných spolehlivých autorů, jako byli např. J. E.

Obr. 10. Titulní strany nadčasového díla J. Sternecka, s dedikací adresovanou „zasloužilému nestorovi“ lepidopterologů v Čechách O. Nickerlovi.

důvodů akceptovány, prakticky nikdy se netýkaly vlastních sběrů či pozorování O. Nickerla. Podobně i publikované nálezy jeho otce je možné považovat za mimořádně spolehlivé, byť zde je nutné mít na zřeteli skutečnost, že v počátcích jeho aktivní sběratelské činnosti ještě nebylo zvykem sbírkové exempláře lokalizovat. Díky tomu je pozdější interpretace ve sbírce sice přítomných, ale místem nálezu neoznačených jedinců, krajně obtížná či zcela nemožná (viz také výše). Protože se O. Nickerl aktivně nevěnoval motýlům po stránce taxonomické (na rozdíl od brouků, kde popsal i nové druhy pro vědu), nelze k tomuto aspektu lepidopterologie v případě jeho osoby nic bližšího uvést. Jisté je ale to, že byl dobrým znalcem celé skupiny a jeho determinace nebyly ani později zpochybňovány. Především díky vědecké serióznosti O. Nickerla bylo jeho dílo využito J. Sterneckem (a F. Zimmermannem) jako stěžejní podklad pro zpracování dvoudílného *Prodromu motýlí fauny Čech (Prodromus der Schmetterlingsfauna Böhmens)*, které je dodnes využíváno jako základní zdroj historických dat o výskytu motýlů u nás (Sterneck 1929, Sterneck & Zimmermann 1931). O mimořádné úctě a respektu tohoto výjimečného entomologa k O. Nickerlovi svědčí i dedikace v úvodu publikace z roku 1929 (obr. 10).

Odkaz O. Nickerla

Shrnout odkaz O. Nickerla do několika málo vět je prakticky nemožné. Lepidopterologický přínos O. Nickerla je z celkového hlediska doposud provedených výzkumů motýlů Čech a po-tažmo i celého Česka zcela zásadní, neboť v návaznosti na činnost svého otce napomohl vzniku a upevnil základy vědeckého studia této skupiny hmyzu v našich podmínkách. Soustředil do té doby existující neucelené poznatky o výskytu této skupiny hmyzu v oblasti Čech, sám aktivně provozoval faunistický výzkum a objevil velké množství z Čech dosud neznámých druhů, spolupracoval s dalšími německými ale i českými lepidopterology, shromážděné poznatky utřídil a v závěrečné etapě své činnosti pak dokončil otcem započatou práci v podobě vydání souborného *Seznamu motýlů Čech*, doplněného následně podrobnějšími faunistický-mi studii jednotlivých chybějících skupin motýlů (v tehdejší členění).

Umělecký odkaz O. Nickerla je doposud nedoceněný, avšak jak jsme se pokusili ukázat, zcela neprávem. Uvědomíme-li si navíc, v jakém společenském prostředí mladý O. Nickerl skládal hudbu a psal verše, s jakým citem a láskou k české zemi se projevovat, pak již minimálně z tohoto důvodu by bylo záhodno se k jeho dílu vracet a snažit se mu lépe porozumět.

Právě jeho vztah k rodné zemi a zároveň pragmatický nadhled vedl Ottokara Nickerla k rozhodnutí odkázat veškerý rodinný majetek tehdejšímu Muzeu království Českého v Praze. Pozdější Národní muzeum tímto způsobem získalo jednak nesmírně cennou sbírku přírodnin (samotný počet exemplářů hmyzu byl odhadnut na nejméně 0,5 mil.) a rozsáhlou přírodovědeckou knihovnu. Prodej domu na Václavském náměstí a další aktiva rodiny umožnily založení tzv. Nickerlova fondu, z něhož byl poté financován vznik Entomologického oddělení NM, vydávání muzejního entomologického periodika *Acta Entomologica Musei Nationalis Pragae*) a nákup dalších sbírek hmyzu. Význam ušlechtilého činu O. Nickerla nejlépe vystihují slova pozdějšího vedoucího muzejního pracovníka a význačného entomologa Jana Obenbergera, který v roce 1939 napsal: „*Naše hmyzí sbírky čítají dnes daleko přes 2 mil. kusů a že je máme – to je největším dílem zásluhou Nickerlova odkazu*“. Ostatní pozůstalost, společně s písemnostmi jeho otce, přešla v polovině 50. let 20. stol. z Literárního archivu do archivu Národního Muzea, kde je možné najít jeho osobní doklady, různé diplomy, majetkové doklady a účty, i bohatou korespondenci s přírodovědci té doby. Z rukopisů se dochovaly různé poznámky, botanické přednášky a příspěvky, pojednání o houbách, lišejnících a řasách, přírodovědné kresby, rytiny, tabulky, bibliografické poznámky a různé entomologické studie – podklady jeho budoucích publikací. Životu a dílu O. Nickerla (a jeho otce) věnovala pozor-nost ve svých příspěvcích řada českých i německých autorů, např. Heller (1920), Kořenský (1920), Moucha & Poláček (1971), Vávra (1923), Obenberger (1939), Kolečka (1988), Liška (2014) a další.

Na počest O. Nickerla bylo jeho jménem pojmenováno mnoho taxonů (především brouků), což též nemalou měrou akcentuje celkový charakter osobnosti O. Nickerla. Byl člověkem vpravdě renesančním, jehož život a dílo může být velkým vzorem i pro současné generace.

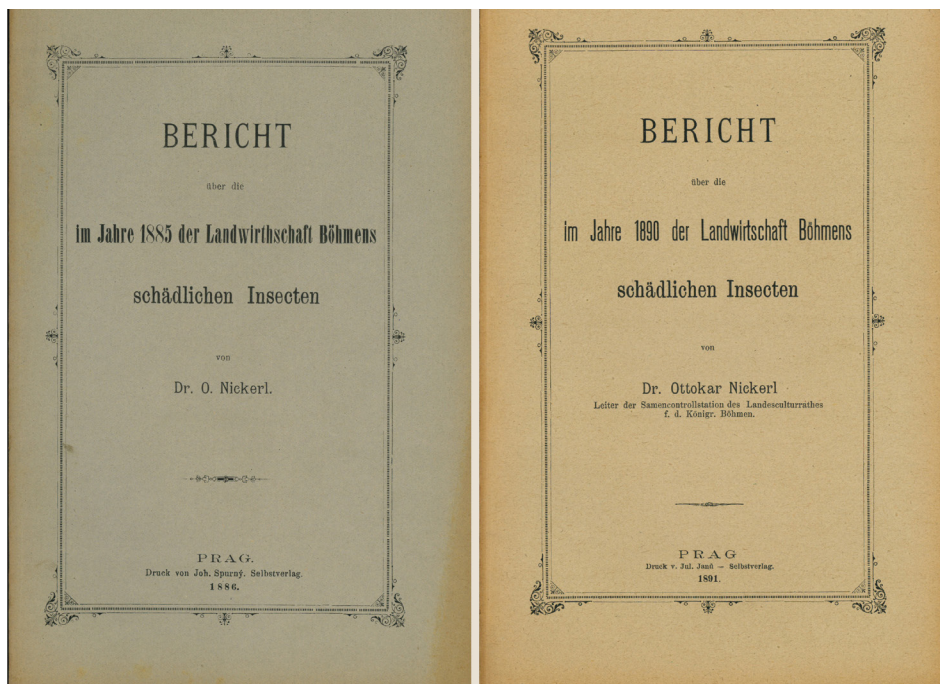
Přehled publikací Ottakara Nickerla

V již publikovaných vzpomínkách na Ottakara Nickerla často chybí některé jeho příspěvky, anebo naopak jsou uvedeny jeho jménem příspěvky, které ve skutečnosti napsal jeho syn Ottokar Nickerl mladší. V následujícím přehledu jsme se pokusili podat přehled všech nám známých citací jeho prací.

Roční přehledy výskytu zemědělských a lesních hmyzích škůdců Království českého (*Berichte*)¹:

Nickerl, O. 1877: Schädliche Thiere. In: Bericht des Landesculturrathes für das Königreich Böhmen über die landwirtschaftlichen Zustände für das Jahr 1875. – Verlag des Landesculturrathes, Prag, pp. 35–40.

Nickerl, O. 1879: Bericht über die im Jahre 1878 der Land- und Forstwirthschaft Böhmens schädlichen Insekten. – Verlag der physiokratischen Gesellschaft, Prag, 16 pp.

Obr. 11. Titulní strany vybraných ročenek věnovaných škodlivému hmyzu v Čechách.

¹ Citace v kulatých závorkách se váží k samostatným separátům, které jsou obsahově totožné s předchozí citací, zpočátku je vydávala *Společnost pro fyziokracii v Čechách*, poslední ročenky vydával O. Nickerl vlastním nákladem. Citace v hranatých závorkách jsou českou mutací výše uvedené citace. České verze jsou uvedeny pouze tam, kde jsme měli možnost fyzické kontroly separátu, pravděpodobně ale byly tištěny i pro další, německy psané ročenky.

Nickerl, O. 1880: Bericht über die im Jahre 1879 der Landwirthschaft Böhmens schädlichen Insekten. Erstattet an einen hohen Landesculturrath für das Königreich Böhmen. – Verlag der physiokratischen Gesellschaft, Prag, 15 pp.

[Nickerl, O. 1880: Zpráva o hmyzu, který roku 1879 polnímu hospodářství v Čechách škodil. Nákladem zemědělské rady pro Království české, Praha, 15 pp.]

Nickerl, O. 1881: Bericht über die im Jahre 1880 der Landwirthschaft Böhmens schädlichen Insekten. – Verlag des Landesculturrathes für Böhmen, Prag, 10 pp.

[Nickerl, O. 1881: Zpráva o hmyzu, který roku 1880 polnímu hospodářství v Čechách škodil. Nákladem zemědělské rady v Čechách, Praha, 10 pp.]

Nickerl, O. 1883: Insectenschäden. In: Bericht über die Thätigkeit des Landesculturrathes für das Königreich Böhmen am Schlusse des Jahres 1882, pp. 45–46.

Nickerl, O. 1884: Insectenschäden. In: Bericht über die Thätigkeit des Landesculturrathes für das Königreich Böhmen im Jahre 1883, pp. 58–60.

Nickerl, O. 1885: Insectenschäden. In: Bericht über die Thätigkeit des Landesculturrathes für das Königreich Böhmen im Jahre 1884, pp. 59–62.

Nickerl, O. 1886: Schädliche Insecten. In: Bericht über die Thätigkeit des Landesculturrathes für das Königreich Böhmen im Jahre 1885, pp. 76–80.

(Nickerl, O. 1886: Bericht über die im Jahre 1885 der Landwirthschaft Böhmens schädlichen Insecten. Ottokar Nickerl, Praha, 13 pp.)

Nickerl, O. 1887: Schädliche Insecten. In: Bericht über die Thätigkeit des Landesculturrathes für das Königreich Böhmen im Jahre 1886, Prag, pp. 85–87.

Nickerl, O. 1888: Schädliche Insecten. In: Bericht über die Thätigkeit des Landesculturrathes für das Königreich Böhmen im Jahre 1887, Prag, pp. 91–96.

Nickerl, O. 1889: Schädliche Insecten. In: Bericht über die Thätigkeit des Landesculturrathes für das Königreich Böhmen im Jahre 1888, Prag, pp. 88–91.

Nickerl, O. 1890: Schädliche Insecten. In: Bericht über die Thätigkeit des Landesculturrathes für das Königreich Böhmen im Jahre 1889, Prag, pp. 111–115.

Nickerl, O. 1891: Schädliche Insecten. In: Bericht über die Thätigkeit des Landesculturrathes für das Königreich Böhmen im Jahre 1890, Prag, pp. 99–108.

(Nickerl, O. 1891: Bericht über die im Jahre 1890 der Landwirthschaft Böhmens schädlichen Insecten. Ottokar Nickerl, Praha, 19 pp.)

Katalogy hmyzí fauny Čech (*Catalogus insectorum faunae bohemicae*)²

Nickerl O., 1894: Verzeichnis der Insekten Böhmens herausgegeben von der Gessellschaft für Physiokratie in Böhmen. III. Die Kleinschmetterlinge (*Microlepidoptera*) Böhmens. – Verlag der Physiokratischen Gesellschaft, Prag, vi + 38 pp.

[Nickerl, O. 1894: Seznam hmyzu českého vydaný Společností pro fysiokracii v Čechách. III. Motýlové drobní. *Microlepidoptera*. – Nákladem Společnosti pro fysiokracii v Čechách, Praha, vi +38 pp.]

Nickerl O., 1897: Verzeichnis der Insekten Böhmens herausgegeben von der Gessellschaft für Physiokratie in Böhmen. V. Die Gross-Schmetterlinge (*Macrolepidoptera*). – Verlag der Physiokratischen Gesellschaft, Prag, vii + 41 pp.

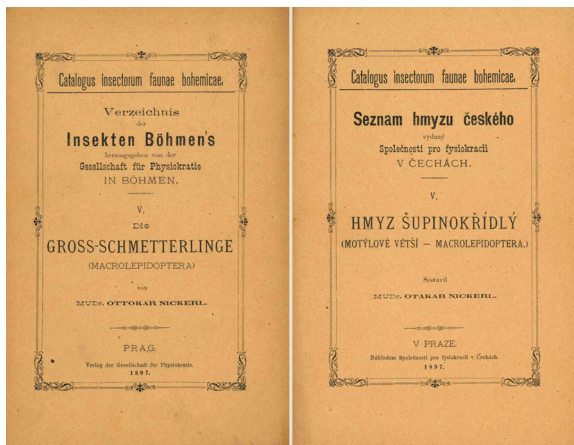
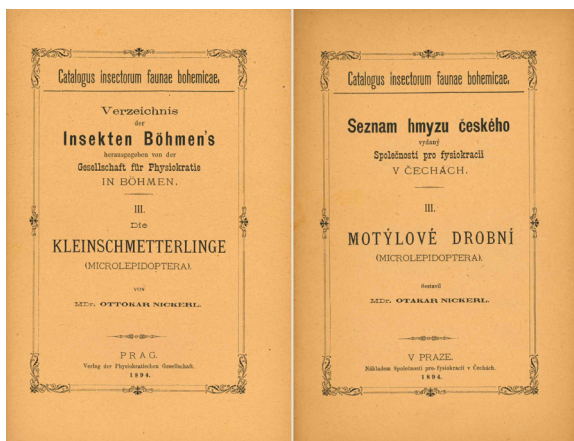
[Nickerl, O. 1897: Seznam hmyzu českého vydaný Společností pro fysiokracii v Čechách. V. Hmyz šupinokřídlý. Motýlové větší – *Macrolepidoptera*. – Nákladem Společnosti pro fysiokracii v Čechách, Praha, vii + 41 pp.]³

Haury Ch. & Nickerl O., 1905: Verzeichnis der Insekten Böhmens herausgegeben von der Gessellschaft für Physiokratie in Böhmen. VII. Geradflügler (*Orthoptera*). A. *Orthoptera genuina* (*Forficularia*, *Blattodea*, *Acridioidea*, *Locustodea*, *Grylloidea*). – Verlag der Gesellschaft für Physiokratie in Böhmen, Prag, 20 pp.

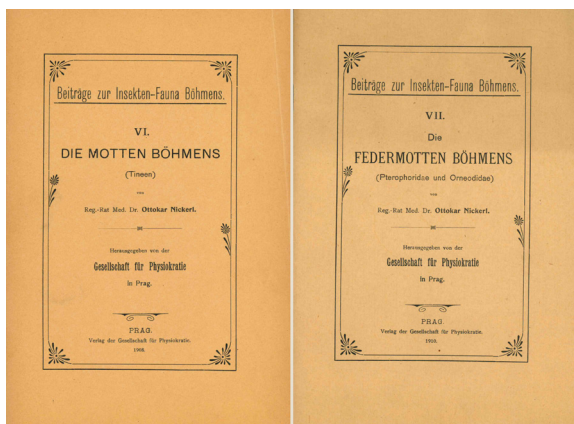
[Haury Ch. & Nickerl O., 1905: Seznam hmyzu českého vydaný Společností pro fysiokracii v Čechách. VII. Hmyz rovnokřídlý. (*Orthoptera*) A. *Orthoptera genuina* (*Forficularia*, *Blattodea*, *Acridioidea*, *Locustodea*, *Grylloidea*). – Nákladem Společnosti pro fysiokracii v Čechách, Praha, 14 pp.]

2 První díl této edice je věnován polokřídlym (*Hemiptera*), druhý díl dvoukřídlym (*Diptera*), čtvrtý díl chrostíkům a sítkokřídlym (*Trichoptera*, *Neuroptera*) a šestý díl broukům (*Coleoptera*). Na těchto dílech se O. Nickerl nepodílel.

3 Vytisněna byla také verze se 73 stranami, ve které jsou druhy uspořádány pouze v jednom sloupci.

Obr. 12–13. Titulní strany dvoudílného „Seznamu motýlů Čech“ z let 1894 a 1897 v obou jazykových mutacích.

Obr. 14. Titulní strany vybraných děl *Beiträge* O. Nickerla.

Příspěvky k hmyzí fauně Čech (*Beiträge*)⁴

- Nickerl O., 1905: Beiträge zur Insekten-Fauna Böhmens. II. Fundorte böhmischer Wanzenarten, nach der vom † MUDr. Ottokar Nickerl jun. hinterlassenen Hemipterensammlung zusammengestellt. – Verlag der Gesellschaft für Physiokratie in Böhmen, Prag, iv + 43 pp.
- Nickerl O., 1906: Beiträge zur Insekten-Fauna Böhmens. III. Die Zünsler Böhmens (Pyralidae) von Prof. Dr. Franz A. Nickerl nach dessen hinterlassenen Aufzeichnungen als Fortsetzung seiner Synopsis der Lepidopterenfauna Böhmens. – Verlag der Gesellschaft für Physiokratie in Böhmen, Prag, 35 pp.
- Nickerl O., 1906: Beiträge zur Insekten-Fauna Böhmens. IV. Die Wickler Böhmens (Tortricidae) von Prof. Dr. Franz A. Nickerl nach dessen hinterlassenen Aufzeichnungen als Fortsetzung seiner Synopsis der Lepidopterenfauna Böhmens. – Verlag der Gesellschaft für Physiokratie in Böhmen, Prag, 62 pp.
- Nickerl O., 1907: Beiträge zur Insekten-Fauna Böhmens. V. Die Spanner des Königreiches Böhmens (Geometridae) als Fortsetzung zu Prof. Dr. Franz A. Nickerl's Synopsis der Lepidopterenfauna Böhmens. – Verlag der Gesellschaft für Physiokratie in Böhmen, Prag, 71 pp.
- Nickerl O., 1908: Beiträge zur Insekten-Fauna Böhmens. VI. Die Motten Böhmens (Tineen). – Verlag der Gesellschaft für Physiokratie in Böhmen, Prag, 160 pp.
- Nickerl, O. 1910: Beiträge zur Insekten-Fauna Böhmens. VII. Die Federmotten Böhmens (Pterophoridae und Orneodidae). – Verlag der Gesellschaft für Physiokratie in Böhmen, Prag, 13 pp.

Ostatní publikace Ottokara Nickerla

- Nickerl O., 1963: Beiträge zur Flora von Prag. – Lotos – Zeitschrift fuer Naturwissenschaften, 13: 91–94.
- Nickerl O., 1863: Beitrage zur Flora von Ober-Engadin. – Lotos – Zeitschrift fuer Naturwissenschaften, 13: 104–110, 148–155.
- Nickerl O., 1869: Beitrag zur Flora von Ober-Eugadin. – Lotos – Zeitschrift fuer Naturwissenschaften, 19: 7–10.
- Nickerl O., 1872: Beschreibung einiger Zwitterbildungen bei Lepidopteren. – Verhandlungen der Zoologisch-Botanischen Gesellschaft in Wien, 22: 727–732.
- Nickerl O., 1881: Der Hirsenzünsler (*Botys nubilalis*) als Hopfenschädling in Böhmen im J. 1879. – Jahrbuch für österreichische Landwirthe Prag, 21: (počet stran nezjištěn).
- Nickerl O., 1887: Goliathus atlas n. sp. – Stettiner Entomologische Zeitung 48: 174–176.
- Nickerl O., 1889: *Carabus auronitens* Fab. Ein Beitrag zur Kenntniss vom Lenensalter der Insecten. – Stettiner Entomologische Zeitung 50: 1–11.
- Nickerl O., 1890: *Sphyrorrhina charon*: eine neue Goliathiden-Gattung und Art. Stettiner Entomologische Zeitung, 51: 13–15.

Poděkování

Práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury ČR v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní Muzeum (DKRVO 2019–2023/5.I.b, 00023272).

Literatura

- Heller K. M., 1920: Prof. Dr. O. Nickerl. – Deutsche entomologische Zeitschrift *Iris*, 34: 263–266.

4 První díl této edice je věnován broukům (Hennevogl von Ebenburg F., 1905: Beiträge zur Insekten-Fauna Böhmens. I. Zur Käferfauna der Böhmerwaldes. – Verlag der Gesellschaft für Physiokratie in Böhmen, Prag, 17 pp.)

- Koleška Z., 1988: Seznam biografí čs. entomologů – 10. – Zprávy Československé společnosti entomologické 24: 325–364.
- Kořenský J., 1920: Smrt a závět Dr. Otokara Nickerla. – Časopis Musea Království českého 94: 41–43.
- Liška J., 2014: In memoriam F. A. Nickerl a O. Nickerl. Pohled do historie poznávání motýlů v Čechách. – Živa 2014/1: 11–13.
- Moucha J. & Poláček V. B., 1971: Zum Gedenken an Prof. Dr. Ottokar Nickerl (1838–1920). – Acta entomologica Bohemoslovaca 68, 1: 60–62.
- Obenberger J., 1939: Sto let od narození Mudr. Otokara Nickerla. – Časopis Národního Musea 113: 39–43.
- Sterneck J., 1929: Prodrusus der Schmetterlingsfauna Böhmens. – Karlsbad: Jacob Sterneck, 297 pp.
- Sterneck J., Zimmermann F., 1933: Prodrusus der Schmetterlingsfauna Böhmens II. (Microlepidoptera). – Karlsbad: Jacob Sterneck, 168 pp.
- Vávra V., 1923: In memoriam Nickerl. – Acta entomologica Musei nationalis Pragae 1: 3–12.

Obr. 15. Rodinná hrobka rodiny Nickerlů na Olšanských hřbitovech v Praze.
Foto: J. Liška.

Summary

In remembrance of Ottokar Nickerl (1838–1920)

Jiří Tichota, Jan Liška & Jan Šumpich

As of 2020, 100 years will have passed since the death of Dr. Ottokar Nickerl, a pioneer of Czech applied entomology. It is on this occasion that we seek to remember his significant impact on the science and culture of Bohemia. In 1872, Nickerl co-founded the entomological department established as a part of the Society for Physiocracy in Bohemia, the de facto predecessor of the present-day Czech Entomological Society. His entomological publications, along with those of his father, F. A. Nickerl, formed the foundation of Czech lepidopterology. Over the course of his life, O. Nickerl also amassed a vast collection of natural artefacts, including countless beetles, butterflies and moths. Together with his entire family fortune, this collection was generously donated to the National Museum in Prague at the end of his life. Outside of his achievements in entomology, Ottokar was a multifaceted character, possessing a deep respect of other nations, cultures and languages in addition to his prowess as a naturalist. He was also a talented musician and composer, renowned for having perfect pitch. Ottokar Nickerl was married to Christine Hennevogl von Ebenburg, and they had four children together. Tragically, none of their children survived until adulthood, and O. Nickerl ultimately died a lonely man, the last of his family line. May his memory continue to live on through his extraordinary contributions to Czech natural history.

Obr. 16. Ve společné sbírce F. A. Nickerla a O. Nickerla uložené v Národním muzeu se nachází celkem šest sbírkových dokladů makadlovky *Dichomeris barbella* (Denis et Schiffermüller, 1775), z nichž čtyři jsou opatřeny lokálním štítkem s daty nálezů 17. a 18. 4. [18]63 (vzhledem k datu je autorem nálezů velmi pravděpodobně F. A. Nickerl, otec O. Nickerla). Tyto nálezy publikoval v roce 1894 O. Nickerl, a to jako součást prostého seznamu českých motýlů. O několik let později (v roce 1908) O. Nickerl publikuje detaily k výskytu, které na lokálních štítcích nejsou uvedeny. Uvádí lokalitu Pelz v Praze [= Pelc-Tyrolka] a píše, že v dubnu není na prosluněných skalách mezi trnkovými keři nikterak vzácný. Je proto obzvláště zajímavé, že po následujících více než 150 let nikdo jiný tento druh v Praze ani jinde v Česku nepozoroval. Znovuobjeven byl až v roce 2015 v Doupovských horách. Na snímku historický Nickerlův sbírkový doklad z Prahy (rozpětí křídel 20 mm). Foto: J. Šumpich.